

TEVFİK FİKRET'İN AŞKI VE "TESADÜF"LERİ

Nuri SAĞLAM*

Özet

Bu makalede Tevfik Fikret'in aşk hayatını ve buna bağlı olarak "Tesadüf" şiirlerinin ilham kaynağını araştırmaya çalıştık. Şiirlerinden anladığımıza göre Tevfik Fikret henüz Galatasaray Lisesi öğrencisiyken âşık olmuş fakat sevdiği kız kısa süreli bir beraberliğin ardından şairi terk etmiştir. Bu yüzden şair, hayatının sonuna kadar daima bu aşkın hayaliyle yaşamış, "Tesadüf" şiirlerini de yıllar sonra karşılaştığı o ilk ve son sevgilisi için yazmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk şiiri, Tevfik Fikret, aşk, Tesadüf şiirleri, Fikret'in aşkının hayali

Tevfik Fikret's Love and His Poems of "Tesadüf"

Abstract: In this article, we tried to study Tevfik Fikret's love story and the source of inspiration for his poems of "Tesadüf". With regard to the meaning of his poems, Tevfik Fikret fell in love with one girl already when he was a student of Galatasaray Collage. However, his beloved left him after a short period of time of getting together. Consequently, the poet has lived with dream of his love until the end of his life. Thus, Fikret wrote poems known as "Tesadüf" for he first and last love of his life.

Keywords: Turkish poetry, Tevfik Fikret, love, poems of Tesadüf, dream of Fikret's love

Tevfik Fikret'ten bahseden kaynaklar, onun "Tesadüf" başlıklı şiirlerini evlendikten birkaç sene sonra yaşadığı ileri sürülen kısa süreli bir aşk macerasına bağlamaktadırlar. Ancak Fikret'in yaşadığı aşk macerasının böyle olmadığı kanaatindeyiz. Dolayısıyla bu yazımızda şairin -kronolojik olarak

---

* Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

incelendiği vakit hep aynı muhtevaya sahip olduğu görülen- aşk şiirlerinden hareketle hem söz konusu aşk macerasının ne olduğunu hem de “Tesadüf” şiirlerinin ilham kaynağını anlamaya çalışacağız.

Tevfik Fikret’in 1886 yılında yayımladığı

Bî-ser ü pâ gamz-ı deşt-i belâ pûyânıyız

Hayli demdir bir büt-i âhû-nigeh hayrânıyız¹

beytiyle başlayan gazeli, ilk bakışta şairin henüz Galatasaray Sultanîsi öğrencisiyken hayli zamandır “ahu bakışlı” bir güzele âşık olduğunu ve bu gazeli söz konusu aşkın ilhamıyla kaleme aldığını göstermekle beraber sonradan yayımladığı şiirler, bu aşkın gelip geçici bir çocukluk yahut gençlik hevesi olmadığını ortaya koymaktadır. Öyle ki şairin bütün hayatına bu aşkın yön verdiğini ve hatta mizacının şekillenmesindeki en büyük âmilin bu aşk olduğunu söylemek mümkündür. Zira o meçhul sevgiliye,

Ben sana âşık değilim, bendeyim

Hâk-i der-i pâkine efgendeyim²

diyecek kadar tutkuyla bağlanmış olan şair, ilk gençlik yıllarını, vuslat ümidiyle büyüttüğü âşıkane fakat bir o kadar da tedirgin ve buruk bir saadet içinde geçirir. Çünkü söz konusu gazelle aynı tarihlerde yazdığı bir başka şiirinde, evvelâ “hayli demdir” âşık olduğu hâlde aşkını itiraf edemediği ve üstelik her nedense “birkaç senedir” de ayrı düştüğü sevgilisinin hasretiyle acı içinde kıvrandığı anlaşılan şair

Bir lâhza-i vuslat bana ettirdi ferâmûş

Birkaç senedir çektiğimi firkatinizden

Ben görmüyorum kuvve-i fikriyyemi kâfi

Bahs etmek için doğrusu mâhiyyetinizden

Gerçi ederim vaslınıza rağbetim izhâr

Amma düşerim korkusu var rağbetinizden

Kimdi güzelim, neydi sebep dünkü o hâle?

Dönmüştünüz âteşlere hep hiddetinizden

(Râgıb değilim sohbetine) dersiniz ammâ

¹ Mehmed Tevfik, “Gazel”, *Berk*, cüz 2, cilt 1, 1302, s. 63-64. (Gazelin yeni harfli tam metni için bk., Nuri Sağlam, “Servet-i Fünûn’a Kadar Tevfik Fikret ve Bilinmeyen Şiirleri”, *JÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sy. XXX, İstanbul, 2003, s. 403-444.)

² “Cânân-ı Girizâna”, *Düşünce*, [Nüsha-i Mahsusa], 1314, s. 133-134.

Ma'lûm oluyor raġbetiniz da'vetinizden

Bî-çârenizi boġdu yine zulmet-i âlâm

*Fırsat bularak dün gece gaybbetinizden*³

dizelerinde grldġu gibi sevgilisiyle buluřtuġu kısa bir anı tasvir etmektedir. Buna göre sevdiġi kız birkaç senelik firkatın ardından bir akşam şairi davet etmiş ve onunla görüşüp konuşmak istemiştir. Fakat yukarıdaki dizelerde hem bu davetin sebebi hem de sevdiġi kızın kendisine olan raġbeti müphem bırakılmıştır. Bununla beraber sevdiġi kızın hiddetinden deliye dönmüş olduġunu ifade eden şair, böylesine bir hiddete kimin yahut neyin sebep olduġunu bilemediġini söylese de "*Kimdi güzelim, neydi sebep dünkü o hâle?*" dizesindeki "Kimdi?" sorusuna bu davetin ve buluşmanın sebebini kodlamış gibidir. Buradan sevdiġi kızın birine yahut bir şeye aşırı derecede hiddetlenmiş ve muhtemelen öteden beri tanıdıġı ve nadir de olsa zaman zaman grřtġu şairle -her ne kadar "*Râġb deġilim sohbetine*" demiş olsa da- kendisini hiddetlendiren meseleye dair sohbet ederek rahatlamak istediġi anlaşılmaktadır. Ancak buradaki "Kimdi" sorusunun muhatabının şairin kendisi olmadıġı açıktır. Çünkü sevdiġi kız, şairin hayli zamandır kendisine duyduġu aşktan henüz haberdar deġildir. O hâlde bu sorunun muhatabı muhtemelen sevdiġi kızın gönlünü kaptırdıġı üçüncü bir kişi olmalıdır. Ve yine ihtimal ki sevdiġi kızla buluştukları zaman aralarında cereyân eden muhavere pek de iyi gitmediġi anlaşılan bu gnl meselesi etrafında cereyan etmiştir. Zira yukarıdaki mısralarda şair, sevdiġinin sebebini tahmin etmeye çalıřtıġımız bu hiddetli anımı, sanki ilân-ı aşk etmek için uygun bir fırsat olarak düşünmüş de bunun ters bir etki yaratması hâlinde onun raġbetinden düşerek vuslat ümidini büsbütün kaybetmekten korktuġu için bu girişiminden vazgeçmiş hissi uyandırmaktadır. Ancak şimdilik her ne sebeple olursa olsun sevdiġi kız arada bir görebilme ihtimalinin bile şair için uzun zamandır çektiġi tek taraflı aşk ıstırabının tek tesellisi olduġunu söylemekle yetinelim.

Bu şiirlerden sonra beş senelik uzunca bir zaman dilimi içinde Fikret'in yayımladıġı herhangi bir şiire tesadüf edilmez. Fakat şairin 1891 yılında *Mirsad* dergisinde ardı ardına neřrettiġi aşk şiirlerinden çoġunun bu süre zarfında yazıldıġı ve söz konusu aşk macerasının da yine bu zaman dilimi içinde akim kaldıġı anlaşılmaktadır.⁴ Zira "Bse-n"⁵ adlı şiirinde sevdiġi kızla sık sık "gl bahçelerinde seyran edip" mutluluklarıyla "glzara safa ver"diklerini söyleyen ve sevgilisinin "âşıklara can bahşeden dudaġını" tavsif ederken

³ Mehmed Tevfik, "Sevdiġim", *Berk*, cz. 9, cilt. 1, 1302, s. 266-267.

⁴ Tevfik Fikret'in *Mirsad* dergisinin 23 Mayıs-15 Aġustos 1307[1891] tarihli ve 11-23 numaralı nüshaları arasında toplam 15 aşk şiiri yayımlanmıştır. Bu şiirlerle birlikte şairin *Mirsad* dergisinde yayımladıġı bütün şiirler için bk., İsmail Hikmet Ertaylan, *Tevfik Fikret Mirsad'da*, İstanbul, 1965.

⁵ Mehmed Tevfik, "Bse-n", *Mirsad*, 6 Haziran 1307, nr. 13.

*Ne oldum ben de bilmem böyle derken
 O mâhın bûse-çîn oldum lebinden
 O dem elverdi hayret kalb ü câna,
 O ân-ı hayreti vermem cihâna!...*

diyecek kadar da onunla bu zaman dilimi içinde yakınlaşmış olan şair, her nedense bu vuslat demlerinin neşesini zehirleyen garip bir ayrılık hissiyle daima tedirgin olmakta ve bu zehirli duyguyu

*Yazık! Şu neş'emi tesmîm ederdi hiss-i firâk,
 Düşerdi rûhuma her ayrılıştta bir ahker;
 Evet, bu hiss, bu merâk
 Verirdi aşkıma bir hadşe-i melâl-âver.
 Güler görür de o çeşm-i siyâhu ağlardım.
 Cihânda bir bu iken rûhumun temennâsı;
 Evet, ben anlardım:
 O tatlı giryelerin ayrılıktı ma'nâsı.
 Geçip tehâşî-i firkatle hep leyâl-i visâl
 Sabâh olurdu sükûn bulmadan tahassürler;
 Evet, geçerdi leyâl,
 Büyüdü beslenip ümmîd ile teessürler...⁶*

mısralarıyla dile getirmektedir. Öyle anlaşılıyor ki şair bu süre zarfında sevdiği kıza aşkını itiraf etmiş ancak ufak tefek mukabeleler dışında ondan gerçek anlamda bir karşılık görememiştir. Bunun birçok sebebi olabilir elbet. Ancak yukarıda yorumlamaya çalıştığımız gibi en muhtemel sebep, sevdiği kızın bir başkasıyla şu veya bu şekilde bir gönül bağının bulunması, buna rağmen şairin kendisine duyduğu büyük aşka kayıtsız kalamayarak bir süre onunla zaman geçirmesi, fakat bu süre zarfında söz konusu gönül bağından kurtulamadığı için şairin aşkına aynıyla mukabele edememiş olmasıdır. Zira şairin yıllardır içinde besleyip büyüttüğü vuslat ümidinin bu zaman zarfında her geçen gün biraz daha güçlenen garip bir ayrılık duygusuyla büsbütün solup gitmesi ve sevdiği kıyla güzel vakitler geçirirken bile kendisini her an terk edilme tehlikesiyle burun

⁶ T. Fikret, "İle'l-Ebed", *Servet-i Fünûn*, y. 6, c. 11, nr. 284, 8 Ağustos 1312, s. 374.

buruna hissetmesi bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Nihayet bir süre sonra şairin korktuğu başına gelecek ve

Neden muameleniz başkalaştı hakkımda,

Ne etmişim size ben ihtirâmdan başka⁷

dizelerinden anlaşıldığına göre karşılıklı aşka dayanmayan bu vuslat demlerine yine sevdiği kız tarafından son verilecektir. Hatta şairin gözyaşlarıyla âdetâ sırlıklam ettiği

Ne anlatır meleğim! Girye-i şebâne sana?

Ne bildirir seherî âh-ı âşıkâne sana?...

O âh ü giryede aşkım tezâhür etmez mi?

Ben âşıkım sana! Ey hüsn-i bî-bahâne... sana!⁸

yahut

Geh çeşmini tahattur ile girye-perverim,

Geh zülfünü tefekkür ile nâle-güsterim,

Her dem seni... seni düşünür, ağlar, inlerim;

Her lâhza başka hüznile yâd eylerim seni!⁹

gibi mısralarından sevdiği kızın sadece bu birlikteliğe son vermekle kalmadığı her ne sebeple olursa olsun bir daha görüşmemek üzere onu büsbütün terk ettiği açıkça anlaşılmaktadır. Artık şairin ölesiye sevdiği fakat ölmeden evvel kaybettiği sevgilisi, onun

Olma girzân güzelim el amân.

Dön geri, dön ey ferah-efzâ-yı cân!

Dön de nezâketle tebessümler et

Ruhumu şevkinle harâb-perver et

...

Terk edemem ölmeden evvel seni

Hak bu ki sensin eden ihyâ beni¹⁰

⁷ Mehmed Tevfik, "Başka", *Mirsad*, 4 Temmuz 1307, nr. 17.

⁸ Mehmed Tevfik, "Kıt'a", *Mirsad*, 6 Haziran 1307, nr. 13.

⁹ Mehmed Tevfik, "Şarkı", *Mirsad*, 13 Haziran 1307, nr. 14.

¹⁰ "Cânân-ı Girzâna", *Düşünce*, [Nüsha-i Mahsûsa], 1314, s. 133-134.

gibi daha birçok mısralarındaki yakarışlarını duymayacak ve bir daha asla geri dönmeyecektir. Zaman içinde bunu iyice anlayan şair kendisine hayat veren bu aşka dair bütün ümitlerini kaybetmiş ve bu sebeple büyük bir boşluğun ve bunalımın içine düşmüş olmalı ki ani fakat bilinçsiz bir kararla dayısının kızı Nazime Hanımla evlenmiştir.¹¹ Bununla beraber böylesine sıırıslıklam aşk ve gözyaşı dolu şiirlerini evlendikten yaklaşık bir yıl sonra yayımlanmış olması bu evliliğin mahiyetine işaret etmesi bakımından hayli dikkat çekicidir. Öyle anlaşılıyor ki şairin gözünde ne evliliğinin ne de hayatın kayda değer bir önemi kalmıştır. O artık yaşadığı müddetçe bedbaht olacak ve bu suretle hayattan “intikam alma”yı bile düşünecektir. Zira Fransuva Kope’den yaptığı “İlk Sevgi”¹² adlı şiir tercümesinde, sevgilisi tarafından terk edildiği için artık “ilelebed mükedder ve me’yus kalacağını” bizzat kendisi şöyle ifade etmektedir:

Öyle pek, pek güzel olduğundan değil... Fakat ikimiz de gençtik, yirmişer yaşındaydık; o gün ise –bugünkü gibi hâtırmadadır– bir bahâr sabahıydı.

Öyle pek vakur olduğundan değil... Fakat –yemin ederim ki– kendisine muhabbetimi itiraf etmekten güç, ondan ağır bir teşebbüse müddet-i ömrümde cür’et etmemişimdir!

Öyle pek duygulu olduğundan değil... Fakat musâhabesi o kadar hoş, o derece rûh-perver idi ki her hitâbında, her cevâbında gözlerim dolardı.

Öyle pek taş yürekli değildi... Fakat heyhât! Beni terk etti. O zamandan beri mükedderim. İlelebed mükedder ve me’yûs kalacağım.

Hiç şüphesiz şairin hayatı ve mizacına dair birkaç önemli hususa ışık tutan bu şiir, şair tarafından özellikle tercüme edilmiş olmalıdır. Evvelâ sevdiği kızın kendisini terk ettiği bizzat şairin lisanından ilk defa bu şiirde, üstelik aradan sekiz sene geçtikten sonra dile getirilmektedir. Terk edildiği sırada yirmi yaşlarında olduğunu yine bu şiirden anlıyoruz. Fakat asıl üzerinde durulması gereken nokta, o zamandan beri “mükedder” olan şairin “ilelebed mükedder ve me’yus” kalacağını ifade etmesidir ki bu ifade, söz konusu terk edilme hadisesinin Fikret’in hayat karşısında takındığı tavrı ne ölçüde etkilediğini göstermesi bakımından oldukça mühimdir. Fikret, gerçekten de hayatı boyunca daima mükedder ve me’yus kalacaktır. Hatta evlendikten kısa bir süre sonra pişmanlık duymaya başlayan¹³ şair, kendisine annesizliğini, yetimliğini

¹¹ Tefvik Fikret, Ağustos 1306[1890]’da evlenmiştir. Bk. Ruşen Eşref, *Tefvik Fikret-Hayatına Dair Hatıralar*, İstanbul, 1919, s. 140. Bu evliliğin mahiyeti hakkında ayrıca bk., Nuri Sağlam, *agm*.

¹² E. Necib, “İlk Sevgi”, *Malumat*, nr. 36, 1 Cemaziyelevvel 1312/20 Teşrinievvel 1310, s. 281.

¹³ Tefvik Fikret, bu evlilikten duyduğu pişmanlığı ima eden “Nâdim” başlıklı ilk hikâye denemesinde, evlenmesinin sebebini hâlâ kendisinin de anlayamadığını itiraf etmektedir. Bk., Mehmed Fikret, “Fıkra-i Edebiyye: Nâdim”, *Malumat*, nr. 25, 15 Safer 1312/4 Ağustos 1310, s. 194-195. Fikret’in evlilik

hissettirmeyen yengesinin evine içgüveysi girmek suretiyle yaptığı yanlış evliliği her şeye rağmen sürdürmek zorunda olduğu düşüncesiyle giderek daha da mükedder ve me'yus olmuştur.¹⁴ Zira en hararetle çağında ani bir kararla evlenen fakat aşka dayanmayan bu evliliğin infialini daha ilk günlerden itibaren hissetmeye başlayan şairin özellikle Servet-i Fünûn öncesindeki şiirlerinde bir daha geri gelmeyecek olan o âşıkane demlerin yâdı ve melâliyle sık sık ağladığına şahit oluruz. İlk izleri *Berk* dergisindeki "Sevdiğim" adlı şiirine dayanan ve *Servet-i Fünûn* öncesindeki şiirlerinde gittikçe şiddetlenen bu tahassür ve aşk ıstırabı, 1896'da yazdığı "Ah! Ağlasam"¹⁵ şiirinde en zirve noktaya ulaşmış ve hatta hayatının sonuna kadar değişik tezahürlerle sürüp gitmiştir. Bu yüzden her ne kadar konumuz dışında olsa da Fikret'in içinde bulunduğu sosyal ve özellikle siyasî şartlara karşı takındığı olumsuz tavır araştırılırken onun hemen bütün şiirlerinde karşılaştığımız "geçmişe özlem" duygusunun iyi anlaşılması gerektiğini de belirtelim.

Tevfik Fikret'in batı edebiyatından yaptığı toplam beş şiir çevirisi içinde özellikle François Coppée'den iktibas ettiği "İlk Sevgi" ve "Baba"¹⁶ adlı şiirlerle "Alfons Dode'nin Bir Şiiri"¹⁷ başlıklı üç çevirinin de şairin mizacı ve hayatına dair birtakım izler taşıyor olmaları hayli ilgi çekicidir.¹⁸ Yukarıda "İlk Sevgi" adlı manzumeyi naklettik. "Baba" unvanlı çevirisini ise bu yönüyle bir başka yazımızda söz konusu etmiştik.¹⁹ Şimdi de Alphonse Dodet'den yaptığı çeviriyi nakletmek istiyoruz:

Yaşıyorken uzak cemâlinden
Dâimâ gamlı, dâimâ giryân
Avuturdum bu hasta gönlümü ben
Bir derin hâb içinde bî-darabân.

hayatına dair önemli ip uçları barındıran bu hikâyenin yeni harflere aktarılmış tam metni için bk., Nuri Sağlam, *agm*.

¹⁴ Bu konuda bir nöro-psikiyatrist olan Serol Teber'in şu açıklaması ilgi çekicidir: "Onun aşkını evinde, eşinde bulduğunu söylemek pek kolay değildir. Klinik psikiyatrinin bu konuda verdiği bilgilerin ışığında düşünmeye çalışırsak, Fikret, belki de olabildiğince yalnız kalabilmek için en uygun yöntem olarak pek fazla libido/vital enerji harcamak zorunda kalmayacağı, kendisine düşsel enerji tasarrufu sağlayan, ek acılara yol açmayacak (sıkıcı, hatta boğucu da olsa) tek düze bir yaşam tarzını yeğlemiş; ancak bu donuk ve heyecansız yaşam tarzı da, onun ruhsal durumunu olumsuz yönde sürekli olarak yeniden üretmiştir. O, yeni acıları önlemek için aşktan uzak kaldıkça günlük yaşamın negatif diyalettiği içinde, acıları artarak çoğalmış, yaşamını her geçen gün dayanılmaz boyutlara getirmiştir." (Serol Teber, *Tevfik Fikret'in Melânkolik Dünyası-Aşkıyan'daki Kâhin*, İstanbul, 2002, s. 81.)

¹⁵ T. Fikret, "Ah! Ağlasam", *Mektep*, y. 4, c. 4, nr. 33, 30 Zilkade 1313/2 Mayıs 1312, s. 513-514.

¹⁶ E. Necib, "Baba", *Malûmat*, nr. 41, 22 Cemaziyelevvel 1312/15 Eylül 1310, s. 324.

¹⁷ T. F., "Alfons Dode'nin Bir Şiiri", *Servet-i Fünûn*, y. 7, c. 14, nr. 359, 15 Kânunisanı 1313, s. 322.

¹⁸ Bu şiirlerden ilk ikisinin "E. Necib" müstearı, üçüncüsünün de "T. F." inisiyaliyle yayımlanmış olmaları ayrıca manidardır.

¹⁹ Bk., Nuri Sağlam, *agm*.

Benim oldun... Seninle işte bugün

Buldu gönlüm bütün saadetini;

Arıyor bazı -muztarib, düşkün-

Yalnız evvelki râhatini.

Uyuyorken uzak cemâlinden

Aynı rü'ya verirdi neş'e bana:

Bahşederdin; dizimde her gece sen

Müjde-i şefkatinle rûha safâ.

Benim oldun... Firâş-ı vuslatta

Hep şu rü'ya eder remîde beni:

Kaçıyorsun biriyle... Avdette

Buluyorsun ecel-resîde beni!²⁰

Görüldüğü üzere bu şiir buraya kadar ifade etmeye çalıştığımız aşk macerasının âdeta manzum bir hikâyesi gibidir. Bu bakımdan ayrıca açıklama ihtiyacı hissetmiyoruz. Ancak bu şiirde konumuz açısından çok önemli olan iki ayrı noktaya dikkat çekmek gerektiği kanaatindeyiz. Bunlardan biri şiirin ilk bendinde sevgilisine kavuştuktan sonra gönlünün bütün saadetini bulduğunu ifade eden şairin “muztarib” ve “düşkün” kelimelerini kullanarak bazen “evvelki râhatini” aradığını söylemesidir. Zira burada her iki kelimenin de çağrıştırdığı anlam, yukarıda yorumlamaya çalıştığımız gibi şairin sevdiği kızın bir başkasıyla gönül ilişkisinin bulunduğunu bilmesine rağmen onunla birlikte geçirdiği vuslat demlerinden saadet duyması ve bu durumun şairde yarattığı âcizlik, eziklik ve onur kırıklığı hissidir. Diğeri ise şiirin sonundaki

Kaçıyorsun biriyle...Avdette

Buluyorsun ecel-resîde beni!

dizeleridir ki burada da sevgilisinin biriyle kaçtığını ifade eden şair terk edildikten sonra âdeta can çekişircesine yaşadığını vurgulamaktadır. Ancak yukarıda da dile getirdiğimiz gibi şairin bu “mükedder ve me'yus” hayatının gecelerine bütün ıstıraplarını katlanılır kılan bir hayal doğacak ve bu hayal zaman içinde onu hayata bağlayan tek hakikat hâline gelecektir. Diğer bir deyişle şair artık sadece bu hayalle yaşayacaktır. Aşağıda görüleceği üzere Fikret'in Servet-i Fünûn döneminde yayımladığı bütün aşk şiirlerine hâkim olan

²⁰ T. F., “Alphons Dode'nin Bir Şiiri”, *Servet-i Fünûn*, y. 7, c. 14, nr. 359, 15 Kânunisani 1313, s. 322.

hayal, işte bu hayaldir. Ve bu hayal, diğer Servet-i Fünûn şairlerinin hakikatten kaçmak için sığındıkları yapay hayallerin aksine henüz yirmi yaşlarındayken kendisini terk edip bir başkasıyla giden sevgilisi kadar hususî ve hakiki bir hayaldir. Zira bunu "Sen Olmasan"²¹ adlı şiirinin,

Sen olmasan... Seni bulmak hayâli olsa muhâl,

Yaşar mıyım dersin?

Söner üfûlüne bir lâhza kail olsa hayâl;

Soğur, donar, kırılır senden ayrılınca nazar;

Ne hazîn

Gelir hayat o zaman hem vücûda, hem rûha!

mısralarında açıkça görmek mümkündür. Burada şairin sevgilinin hayaliyle bulunduğu demlerde vücudunu terk ettiği ve kalbinin ıstıraptan kurtulduğu, fakat ondan ayrılınca vücuduna ve ruhuna can gelmesine karşılık bakışlarının soğuyup donduğu ve âdeta yaşayan bir ölü hâline döndüğü anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle şairin gerçek hayatı artık sevgilisinin hayali ile göz göze geldiği anda başlamaktadır. Ve bu hayal şair için o kadar hususî ve hakikidir ki

Her sahn-ı hakikatten uzak, herkese mechûl;

Bir safvet-i ma'sûmenin âgûş-ı terinde,

Bir leyle-i aşkın müte'ennî seherinde

Yalnız ikimiz sayd-ı hayâlât ile meşgûl.²²

mısralarında görüldüğü üzere kendisini bu hayalin yani hakikatin kollarına atıp onunla birlikte hayaller bile kurabilmektedir. Bazen bu hayalin bir gün kendisini terk edeceği endişesine kapılan şair

Oh, gel... Rûh-ı tabîat gibi mahmûr ve hamûş,

Bu vefâsız gecenin koynunda

Kalalım bir ebedî sâniye dalgın, bî-hûş...

Kim bilir, belki de son leyle-i sevdâmızdır;

Bunda her lâhza, bir ömr-i saâdet sayılır²³

²¹ T. Fikret, "Sen Olmasan", *Servet-i Fünûn*, y. 7, c. 14, nr. 340, 4 Eylül 1313, s. 22.

²² Es'ad Necib, "Ömr-i Muhayyel", *Servet-i Fünûn*, y. 8, c. 16, nr. 401, 5 Teşrinisani 1314, s. 164.

²³ "Leyl-i Vedâ", *Servet-i Fünûn*, y. 9, c. 17, nr. 436, 8 Temmuz 1315, s. 310.

diye bu hayale sınımsız sarılır ve onunla geçirdiği saadetli dakikaların bitmemesi için sabahın olmasını istemez. Hatta bu hayal her ne zaman kaybolacak olsa “Şekvâ-yı Firâk”²⁴ şiirinde görüldüğü üzere zehirli bir ayrılık azabıyla kıvranmaya başlayan şair, onsuz bir dakika bile yaşayamayacağını düşünür. Nitekim “Berîd-i Ümîd”²⁵ adlı şiirindeki

*Bu ıztırâb-ı tereddütle mahvolurdum ben
Hayâlin olmasa hâkim hayât-ı hulyâma:
Tahayyülünle sükûn bulduğum zaman, bilsen,
Ne müjdelerle gelirsin harîm-i rü'yâma*

mısralarını yazdıran da aynı duygudur. Hatta “Resmini Yaparken”²⁶ şiirinde görüldüğü üzere şairin bu hayali resmetmeye çalıştığına, sevgilisinin “dudaklarında ölen bir tebessümü” tespit ederken birdenbire terk edilmişliğin verdiği en acı elemleri hatırlayarak yapmaya çalıştığı resmi sildiğine de şahit oluruz...

Bu örnekleri artırmak elbette mümkündür. Ancak bu kadarıyla bile Fikret’in hem aşk macerasının hem de ona “Tesadüf” şiirlerini yazdıran ilhamın yeterince aydınlandığı kanaatindeyiz. Görülen odur ki Fikret’e “Tesadüf” şiirlerini ilham eden kadın, ona diğer bütün aşk şiirlerini ilham eden kadından başkası değildir. “Tesadüf” şiirlerini ve bu şiirlere dair kaynaklarda yer alan rivayetleri incelediğimizde söz konusu kadının kimliği daha da netlik kazanacaktır.

Evvêlâ bu konuda iki önemli rivayet bulunduğunu fakat bunların birbirini tutmadığını belirtmek gerekir. Zira Tefvik Fikret’i yakından tanıyan Hüseyin Cahit Yalçın, bu konuda “Fikret aile hayatında günah işlememiştir. Yanında zaten böyle şeylerin lâkırdısı da pek olmazdı. Maamafih insanlar Fikret de olsalar melek değildirler. Fikret’in de hayatından değilse bile hayalinden, günah değilse bile, günah gölgesi geçti. *Rûbab-ı Şikeste*’de ‘Birinci Tesadüf’, ‘İkinci Tesadüf’ gibi başlıklarla birkaç manzume vardır. Bunları ilham eden kadın Karlman mağazasında bir satıcı kız idi.”²⁷ demektedir; Ruşen Eşref Üneydin ise “Meselâ Tesadüfler! Bunları Fikret’e ilham eden Halûk’un mürebbiyesidir. Genç bir kadıymış. Halûk üç dört yaşlarında iken tutmuşlar. Evlerinde üç dört gün oturduktan sonra çıkmış. Aradan epey vakit geçince Fikret aynı kadına böyle üç defa tesadüf etmiş.”²⁸ ifadelerini kullanmaktadır. Birinci rivayette söz

²⁴ Şiir için bk., *Tevfik Fikret-Bütün Şiirleri*, (hızl. Prof. Dr. İsmail Parlatur, Doç. Dr. Nurullah Çetin), Ankara, 2004, s. 374-375.

²⁵ “Berîd-i Ümîd”, *Servet-i Fîinân*, y. 9, c. 18, nr. 449, 7 Teşrinievvel 1315, s. 103.

²⁶ *Tevfik Fikret-Bütün Şiirleri*, s. 376.

²⁷ Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebi Hatıralar*, İstanbul 1935, Akşam Kitaphanesi, s. 148-149.

²⁸ *Ruşen Eşref Üneydin-Bütün Eserleri*, (hızl. Necat Birinci-Nuri Sağlam), c. 4, Ankara, 2002, s. 59.

konusu şiirleri ilham eden kadının Karlman mağazasında çalışan bir satıcı, ikincisinde ise Halûk'un eğitimi için eve alınan fakat her nedense evde üç dört günden fazla kalmayan bir mürebbiye olduğu ifade edilmektedir. Üstelik birinci rivayette "tesadüf etmek" söz konusu olmadığı hâlde ikincisinde Fikret'in bu kadına üç defa tesadüf ettiği dile getirilmektedir. Görüldüğü üzere söz konusu rivayetler birbirinden farklıdır.

Bununla beraber hem şiirlerin adlarından hem de muhtevalarından Fikret'in bu kadına üç defa tesadüf ettiği zaten bellidir. Bununla beraber Tevfik Fikret'in her ne kadar melek olmasa da karakter itibarıyla herhangi bir mağazada gördüğü yahut evine mürebbiyé olarak aldığı üstelik evinde her nedense üç dört günden fazla kalmayan bir kadına sonradan herhangi bir yerde tesadüf ettiği için böylesine şiirler yazacak kadar hercai bir gönüle sahip olmadığı da bilinen bir husustur. Eğer öyle olsaydı bunlara benzer daha birçok şiirinin bulunması icap ederdi ki kendisinden bahseden hiçbir kaynakta, "Tesadüf" şiirleri dışında onun evli iken başından geçen bir aşk macerasının ürünü olduğunu düşündüren tek bir şiirden dahi söz edilmemektedir. Ayrıca şiirlerin başlığı da kelime anlamı bakımından dikkat çekicidir. Zira "tesadüf etmek" fiili, tesadüf edilen şahsın önceden şöyle veya böyle tanınmıyor olmasını gerektirir. Dolayısıyla Tevfik Fikret'in kendisine bu şiirleri ilham eden kadını önceden tanıdığı açıktır. Bütün bunlar gösteriyor ki Fikret, söz konusu "Tesadüf" şiirlerini, her nerede olursa olsun uzun süredir hayalinde yaşattığı yahut hayaliyle yaşadığı o ilk ve tek sevgilisine tesadüf ettiği için yazmıştır. Kaldı ki dikkatle incelendiğinde "Tesadüf" şiirlerinden de aynı sonucun çıktığı anlaşılır. Zira bu şiirlerin ilki²⁹ şöyledir:

*Niçin o çehreyi görmekle titredim birden,
O dîdelerde niçin gizli bir nigâh aradım?
Değil garâm-ı heves-perverâne mu'tâdım,
Niçin o gözlere dikkatle baktım öyle iken?...
Niçin? Niçin?... Bu "Niçin?"lerle şimdi pür-halecân
Dilimde titreşiyor en sitemli nâlişler;
Kabâhatim ona bakmaktı, muhterîz, muğber,
Dudaklarında sönerken bir ibtisâm-ı nihân.
Bu yüz hayâlîme -gittikçe- hiç yabancı değil;
Fakat, yazık, o vücûd-ı hayâl-perverde*

²⁹ "Tesadüf", *Servet-i Fümûn*, y. 7, c. 14, nr. 364, 10 Şubat 1313, s. 406.

*Tesâdüfüm ne hazîn oldu öyle bir yerde!*³⁰

Sen ey sefâlet-i meş'ûme, ey şeb-i hâil,

Soğuk soğuk bakıyorsun; o nazra-i şûmun

Nasıl sukûtuna ka'il şu hüsn-i ma'sûmun?...

Görüldüğü üzere şair, kendisine bu şiirleri ilham eden çehreyi görür görmez titremiş, kalbi sitemkârane bir inilti ile çarpmaya başlamış, çekingen ve kırgın bir nazarla baktığı gözlerinde, gizli, yani geçmişe ait bir nigâh aramıştır. Üstelik şairin hayaline hiç yabancı gelmeyen hatta hayalini besleyen daha doğrusu hayaliyle yaşadığı bu vücuda “böyle bir yerde” tesadüf etmesi onu aşırı derecede hüznlendirmiştir. “Böyle bir yerde” ifadesi ise hayaliyle yaşadığı kadınla kendi evinde mürebbiye sıfatıyla karşılaşmış olma ihtimalini akla getirmekte, kadının fazla dayanamayarak üç dört gün gibi kısa bir süre sonra evden ayrılmış olması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Fikret'in “İkinci Tesadüf”³¹ adlı şiiri de şöyledir:

Bu gün o çehrede boş bir nazarla dinlendim:

Didişmeden geliyordum gam-ı hayâtımla;

Dedim ki sonra: Şu müz'îç te'essürâtımla

Önünde ağlayıversem... Ve olmasam nâdim!

O sanki fikrimi bilmiş de ihtirâz ediyor

Gibiydi; gözleri yerlerde, bakmadan geçti.

Güneş ufukta bu hâk-i sefîle bir ebedî

Vedâ eder gibi rikkatle ihtizâz ediyor,

Semâ bulutlantıyorken, onun civârından

Güzârı böyle soğuk bir yabancı tavıryla

Bütün karârımı kâfi göründü ta'dîle...

Dedim ki: “İşte hakikat bu, hep küsûru yalan;

Değil garâm-ı heves-perverâne mu'tâdim,

Bu dîdelerde fakat bir nigâh-ı aşk aradım!

³⁰ *Rûbâb-ı Şikeste*'de (İstanbul, 1326.) bu şekilde geçen bu mısra, *Servet-i Fünûn*'daki ilk yayımında “Tesâdüfüm ne hazîn oldu böyle bir yerde!” şeklindedir.

³¹ *Servet-i Fünûn*, y. 8, c. 15, nr. 367, 12 Mart 1314, s. 38.

Daima "mükedder ve me'yus" olan şair bu sefer söz konusu kadınla sokakta karşılaşmış, bir an önünde diz çöküp ağlamak istemiş, fakat kadın onun bu düşüncesini anlamış gibi gözlerini yerden kaldırmadan soğuk bir yabancı tavrıyla geçip gitmiştir. Buna rağmen şair, onun bakışlarında yine bir aşk nigâhı aramaktan vaz geçmemiştir. Fikret "Son Tesadüf"³² adlı şiirinde ise söz konusu kadınla bu sefer sarışın bir gencin kolunda süslü, neşeli, nazlı ve şuh bir edayla yürürken karşılaştığını ifade etmekte ve bu "Tesadüf" serisini böylelikle bitirmektedir. Son olarak buraya kadar izah etmeye çalıştığımız bütün hususları ifade ettiği düşüncesiyle Fikret'in "Bütün Bir Sergüzeşt"³³ adlı şiirini hiçbir yorumu tabi tutmaksızın burada nakletmeyi uygun buluyoruz:

*Hazîn bir ukde-i meşkûkiyyet neş'et-i hayâtında;
Karanlık bir sabâvet, bir şebâb-ı hâsir ü merdûd;
Bütün bir ömr-i mezbûhâne kahr u mihnet altında;
Bütün bir ser-güzeşt-i münkesîr, bir ömr-i zehr-âlûd...
O meshûf u meserret günlerin yâd-ı melâliyle
Bu gün ayrılmıyor mînâ-yı leb-rîz-i sa'âdetten;
Geçer her ân-ı zevki başka bir zevkin hayâliyle;
Bu hoş bir intikam almak demektir ömr-i zilletten.
O Yeldâ-yı sefâlet şimdi bir subh-ı tesellî-bâr;
Ne parlak handeler maktûr ise bir subh-ı âmâle
Birikmiş, bağlamış pîrâmen-i bahtında bir hâle.
Fakat; bilmem niçin, mâzîde müdhiş bir taannüd var:
Bu sîmâ-yı neşâtın, işte aksâ-yı refâhında,
Bütün bir ser-güzeşt-i inkisâr ağlar nigâhında.*

KAYNAKLAR

- "Berîd-i Ümîd", *Servet-i Fünûn*, y. 9, c. 18, nr. 449, 7 Teşrinievvel 1315, s. 103.
"Bütün Bir Sergüzeşt", *Servet-i Fünûn*, y. 9, c. 17, nr. 433, 17 Haziran 1315, s. 262.
"Cânân-ı Girîzâna", *Düşünce*, [Nüsha-i Mahsûsa], 1314, s. 133-134.
E. Necib, "Baba", *Malûmat*, nr. 41, 22 Cemaziyelevvel 1312/15 Eylül 1310, s. 324.

³² *Servet-i Fünûn*, y. 8, c. 15, nr. 376, 14 Mayıs 1314, s. 180.

³³ *Servet-i Fünûn*, y. 9, c. 17, nr. 433, 17 Haziran 1315, s. 262.

- E. Necib, "İlk Sevgi", *Malumat*, nr. 36, 1 Cemaziyevvel 1312/20 Teşrinievvel 1310, s. 281.
- Es'ad Necib, "Ömr-i Muhayyel", *Servet-i Fünûn*, y. 8, c. 16, nr. 401, 5 Teşrinisani 1314, s. 164.
- Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebi Hatıralar*, İstanbul 1935, Akşam Kitaphanesi, s. 148-149.
- "İkinci Tesadüf", *Servet-i Fünûn*, y. 8, c. 15, nr. 367, 12 Mart 1314, s. 38.
- İsmail Hikmet Ertaylan, *Tevfik Fikret Mirsad'da*, İstanbul, 1965.
- "Leyl-i Vedâ", *Servet-i Fünûn*, y. 9, c. 17, nr. 436, 8 Temmuz 1315, s. 310.
- Mehmed Fikret, "Fıkra-i Edebiyye: Nâdim", *Malûmat*, nr. 25, 15 Safer 1312/4 Ağustos 1310, s. 194-195.
- Mehmed Tevfik, "Başka", *Mirsad*, 4 Temmuz 1307, nr. 17.
- Mehmed Tevfik, "Büse-Çin", *Mirsad*, 6 Haziran 1307, nr. 13.
- Mehmed Tevfik, "Gazel", *Berk*, cüz 2, cilt 1, 1302, s. 63-64.
- Mehmed Tevfik, "Kıt'a", *Mirsad*, 6 Haziran 1307, nr. 13.
- Mehmed Tevfik, "Sevdiğim", *Berk*, cüz. 9, cilt. 1, 1302, s. 266-267.
- Mehmed Tevfik, "Şarkı", *Mirsad*, 13 Haziran 1307, nr. 14.
- Nuri Sağlam, "Servet-i Fünûn'a Kadar Tevfik Fikret ve Bilinmeyen Şiirleri", *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sy. XXX, İstanbul, 2003, s. 403-444.)
- Ruşen Eşref Ünaydın-Bütün Eserleri, (hzl. Necat Birinci-Nuri Sağlam), c. 4, Ankara, 2002.
- Ruşen Eşref, *Tevfik Fikret-Hayatına Dair Hatıralar*, İstanbul, 1919.
- Serol Teber, *Tevfik Fikret'in Melânkolik Dünyası-Aşçıyan'daki Kâhin*, İstanbul, 2002.
- "Son Tesadüf", *Servet-i Fünûn*, y. 8, c. 15, nr. 376, 14 Mayıs 1314, s. 180.
- "Tesadüf", *Servet-i Fünûn*, y. 7, c. 14, nr. 364, 10 Şubat 1313, s. 406.
- T. F., "Alfons Dode'nin Bir Şiiri", *Servet-i Fünûn*, y. 7, c. 14, nr. 359, 15 Kânunisani 1313, s. 322.
- T. F., "Alphons Dode'nin Bir Şiiri", *Servet-i Fünûn*, y. 7, c. 14, nr. 359, 15 Kânunisani 1313, s. 322.
- T. Fikret, "Ah! Ağlasam", *Mektep*, y. 4, c. 4, nr. 33, 30 Zilkade 1313/2 Mayıs 1312, s. 513-514.
- T. Fikret, "İle'l-Ebed", *Servet-i Fünûn*, y. 6, c. 11, nr. 284, 8 Ağustos 1312, s. 374.
- T. Fikret, "Sen Olmasan", *Servet-i Fünûn*, y. 7, c. 14, nr. 340, 4 Eylül 1313, s. 22.
- Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste*, İstanbul, 1326.
- Tevfik Fikret-Bütün Şiirleri*, (hzl. Prof. Dr. İsmail Parlatır, Doç. Dr. Nurullah Çetin), Ankara, 2004.